

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Natura 2000-plan 2022-2027

Stenholt Skov og Stenholt Mose
Natura 2000-område nr. 228
Habitatområde H228

Udgiver: Miljøstyrelsen

Redaktion: Miljøstyrelsen Midtjylland.

Dato: Juni 2023

Forsidefoto: Stenholt Mose

Fotograf: Miljøstyrelsen Midtjylland.

ISBN: 978-87-7564-671-5

Baggrundskort: © Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering

Biodiversiteten i Danmarks største og mest værdifulde naturområder

Danmark rummer storslået natur.

Fra Skagens Gren og Skagerrak over Møns Klints hvide kridt til Paradisbakkerne på Bornholm. De tre ikoniske steder er nogle af de i alt 257 Natura 2000-områder. Det er steder på land og til havs, hvor der findes en helt særlig natur og biodiversitet.

Der er mange eksempler på sjældne arter og naturtyper, som er vigtige at beskytte. Der findes truede ynglefugle og sjældne planter i Danmark. Dem skal vi gøre en særlig indsats for at bevare.

De 257 områder er fordelt i hele Danmark og ejes og forvaltes af private lodsejere, fonde, kommuner og staten.

Hvert område har en plan.

Planerne for perioden 2022-27 har to nye elementer. I de store områder kommer nye målsætninger, der giver mulighed for vildere natur. Der peges også på steder, hvor udtag af kulstoffoldige lavbundsarealer udover at hjælpe klimaet kan bidrage til bedre natur f.eks. med levesteder for arter eller som buffer mellem sårbar natur og intensivt drevne landbrugsarealer.

Arbejdet med at sikre den eksisterende natur gennem naturpleje fortsætter, og der er en særlig indsats med at beskytte hjemhørende arter mod de invasive, ligesom der etableres forstyrrelsesfrie områder for fugle, havnatur og havpattedyr.

Danmark skal have mere og bedre natur, og det bidrager Natura 2000-planerne til sammen med de mange andre indsatser, som regeringen er i gang med.

Det er f.eks. Havplanens aftale om strengt beskyttede havområder, og den store Havnaturfond, der kan bidrage til øget viden og initiativer til genopretning. Etablering af naturnationalparker og urørt skov, og de netop offentliggjorte vandområdeplaner og forbedringen af vandmiljøet er også helt centrale for at sikre og forbedre naturen i områderne.

Natura 2000-områder rummer nogle af Europas og Danmarks største og mest værdifulde naturområder og repræsenterer en stor del af biodiversiteten. De danske Natura 2000-områder bidrager til det fælles EU-mål om 30 pct. beskyttet natur på land og til havs.

Miljøminister Magnus Heunicke

Indhold

1. Natura 2000-planlægning	5
1.1 Synergi med anden lovgivning	7
1.2 Natura 2000-planen er bindende for myndighederne	7
1.3 Naturlilstand og gunstig bevaringsstatus.....	8
2. Stenholt Skov og Stenholt Mose	10
2.1 Områdebeskrivelse	11
2.2 Områdets udpegningsgrundlag	12
2.3 Tilstand og forekomst for områdets udpegede natur og levesteder.....	13
2.3.1 Terrestriske naturtypers arealfordeling og tilstand	13
2.3.2 Sønaturtypers tilstand og forekomst.....	15
3. Målsætninger	16
3.1 Overordnede målsætninger for Natura 2000-området.....	17
3.2 Konkrete målsætninger for naturtyper og arter.....	17
3.3 Modstridende naturinteresser	18
4. Indsatsprogram.....	19
4.1 Generelle retningslinjer	19
4.2 Områdespecifikke retningslinjer	20
4.3 Relation til vandområdeplaner.....	20
5. Bilag 1. Oversigt over grupperinger.....	21

1. Natura 2000-planlægning

Danmark er ifølge [habitatdirektivet](#) forpligtet til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger for at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som direktivet omfatter. Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af [fuglebeskyttelsesdirektivet](#), at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at bidrage til at sikre den nationale bestand af fugle omfattet af direktivet.

Danmark har valgt at gøre dette bl.a. ved en systematisk og tilbagevendende planlægning i de enkelte Natura 2000-områder. Ud fra direktivforpligtelserne og den nationale naturovervågning fastlægges indsatsen i de enkelte områder for 6-årige planperioder (dog 12-årige for skovbevoksede, fredskovpligtige arealer). Med en sådan målrettet forvaltningsindsats i områderne bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og den biologiske mangfoldighed og dermed også til gennemførelsen af EU's biodiversitetsstrategi 2030 samt FN's Verdensmål.

Der er i alt udpeget 257 Natura 2000-områder i Danmark. Et Natura 2000-område kan indeholde ét eller flere fuglebeskyttelsesområder og/eller habitatområder. Der er udpeget 269 habitatområder og 124 fuglebeskyttelsesområder i Danmark. Fuglebeskyttelses- og habitatområder kan være sammenfaldende eller ligge i umiddelbar tilknytning til hinanden.

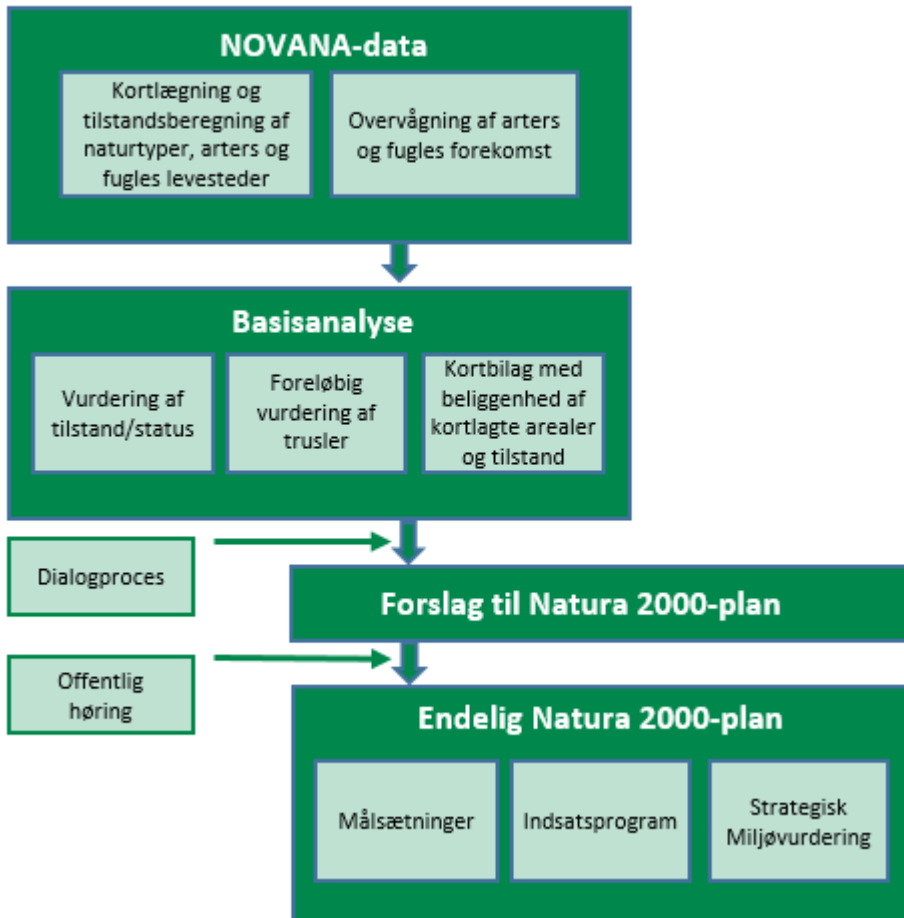
Der er i 2021 gennemført en høring med henblik på at nyudpege eller udvide seks marine fuglebeskyttelsesområder. Det drejer sig om områderne Flensborg Fjord og Nybøl Nor, Sejerø Bugt og Nekselø, Skagerrak, Nordvestlige Kattegat, Smålandsfarvandet og Rønne Banke. De nye/udvidede fuglebeskyttelsesområder inklusiv eventuelle konsekvensrettelser af eksisterende Natura 2000-områder vil indgå i fjerde planperiode (2028-2033).

Natura 2000-planlægningen sker efter reglerne i miljømålsloven og skovloven med tilhørende bekendtgørelser. En Natura 2000-plan bygger oven på en basisanalyse, der indeholder de faktuelle oplysninger og data om området. En Natura 2000-plan består af mål for naturtilstanden og et indsatsprogram. Natura 2000-planens målsætninger og indsatsprogram er væsentlige elementer i beskyttelsen af naturtyper, fugle og arter på områdets udpegningsgrundlag. Derudover angiver de hhv. det overordnede sigte for, hvordan området skal udvikle sig og krav til indsatsen i planperioden, der er nødvendig for at sikre den nationale prioritering.

Mål og indsatser relaterer til de naturtyper, arter og fugle, som det pågældende Natura 2000-område er udpeget for at beskytte. Både de overordnede og konkrete målsætninger er langsigtede mål, der gælder for flere planperioder, mens indsatsprogrammet er kortsigtet og revideres i hver planperiode. De langsigtede målsætninger er opdateret i denne plangeneration, bl.a. på baggrund af justeringen af Natura 2000-områderne geografiske afgrænsning (gennemført i 2017-19) samt opdatering af Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag (jf. nedenstående). De konkrete målsætninger er ligeledes opdateret for at give mulighed for en mere dynamisk forvaltning. Således bygger de konkrete målsætninger på grupperinger af naturtyper, habitatarter og fugle.

Natura 2000-planen gælder for de arter og naturtyper, der har begrundet udpegningen af det enkelte område, men det bidrager også til at sikre andre arter og naturtyper i området gennem en generel sikring og forbedring af områdets naturværdier.

Tilblivelse af Natura 2000-planen

Processen for tilblivelsen af en Natura 2000-plan.

Denne plan er tredje generation af Natura 2000-planer (2022-27), der også dækker de fredskovspligtige arealer. For de fredskovspligtige arealer dækket af skovloven afløser den Natura 2000-planen 2010-15, som for de fredskovspligtige arealer har været gældende frem til 2021. For alle andre arealer, arter og fugle dækket af miljøbeskyttelsesloven afløser den Natura 2000-planen 2016-21.

På baggrund af overvågningsdata har Miljøstyrelsen i 2019 gennemført en høring i forhold til justering af udpegningsgrundlaget for de enkelte Natura 2000-områder. Høringsnotatet fremlægges samtidig med igangsættelsen af høringen af Natura 2000-planerne 2022-27. Natura 2000-planerne er udarbejdet på baggrund af et bruttoudpegningsgrundlag, der omfatter udpegningsgrundlaget fra planerne for 2016-21 plus nye arter og naturtyper, der er registreret i områderne, og som falder inden for de opstillede kriterier for opdatering af udpegningsgrundlaget.

Der er ikke gennemført vurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet planer, som direkte er forbundet med eller nødvendige for Natura 2000-områdets forvaltning, ikke er omfattet af kravet om screening og evt. konsekvensvurdering. Desuden er der ikke i planen taget stilling til forvaltningsindsatsens lokalisering eller valgte forvaltningsmetoder.

Der er udarbejdet en miljørapport for hver enkelt natura 2000-plan efter reglerne i lovbekendtgørelse 1976 af 27. oktober 2021 om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter. Samtidig med høringen af Natura 2000-planerne sendes miljørapporterne også i høring.

1.1 Synergi med anden lovgivning

Natura 2000-planen har fokus på arealbaserede indsatser. Indsats til bedring af vandkvaliteten i overflade- og grundvand gennemføres som led i vandplanlægningen, ligesom reduktion af kvælstofdeposition sker gennem husdyrgodkendelsesloven og generelle tiltag til at mindske luftforureningen. Derudover målsættes miljøtilstanden i havets økosystemer via Havstrategiplanen (II).

Vandområdeplanerne, som udarbejdes med baggrund i EU's vandrammedirektiv, er hovedinstrumentet til at sikre og forbedre tilstanden i de akvatiske naturtyper i Natura 2000-områderne. Vandområdeplanernes formål er at forbedre vandmiljøet i retning af god økologisk og kemisk tilstand (fx reduktion af kvælstofbelastning og fjernelse af spærringer), hvilket samtidig tilvejebringer grundlæggende forbedringer af vandkvaliteten til gavn for naturtyper, fugle og arter i Natura 2000-området.

Deposition af luftbårne kvælstofforbindelser, herunder ammoniak, kan være en udfordring for mange naturligt næringsfattige naturtyper. Emission fra landbrug reguleres via husdyrgodkendelsesloven, som fastlægger den maksimale tilladte ammoniakdeposition fra lokale husdyrbrug til sårbare naturtyper for at mindske væsentlige miljøpåvirkninger.

Gennemførelse af EU's havstrategidirektiv skal sørge for, at der opnås eller opretholdes god miljøtilstand i havets økosystemer, samtidig med at der kan ske en bæredygtig udnyttelse af havets ressourcer. Indsatserne i indsatsprogrammet til Havstrategi II vil også bidrage til opfyldelse af målsætningerne i de marine Natura 2000-områder.

1.2 Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne. Alle myndigheder skal i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt lægge Natura 2000-planen til grund. Offentlige lodsejere er bundet af planens langsigtede målsætninger og kan vælge at gennemføre disse direkte i egne drifts- og plejeplaner. På områder, hvor staten er myndighed f.eks. fiskeriloven og vildtforvaltningsloven, kan der følges op med nationale strategier.

Det er kommunerne, der er ansvarlig myndighed for de privatejede Natura 2000-arealer, dog er Miljøstyrelsen ansvarlig myndighed for de privatejede skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Ansvarlige myndigheder skal udarbejde bindende handleplaner for gennemførelse af Natura 2000-planen 2022-27 med fokus på forventede forvaltningsindsatser og initiativer, fordeling af indsatser mellem ansvarlige myndigheder og tidsfølgen for gennemførelsen af indsatserne.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning. Når indsatserne iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal indsatserne have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v., evt. på grundlag af konsekvensvurderinger. I det omfang indsatsen entydigt kan defineres som nødvendig for Natura 2000-områdets forvaltning, er en konsekvensvurdering efter habitatdirektivet ikke påkrævet, men der kan være andre hensyn efter lovgivningen, der spiller ind.

Der er i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde, hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med eller nødvendig for forvaltningen af området. Eventuelle konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal anvendes ved væsentligheds- og konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegnings- og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter og tilsvarende regler om væsentligheds- og konsekvensvurdering i andre ministeriers lovgivning.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner sammen med målsætningerne for naturen i området grundlaget for handleplanen samt eventuel anden prioritering af forvaltningsindsatsen i området.

1.3 Naturtilstand og gunstig bevaringsstatus

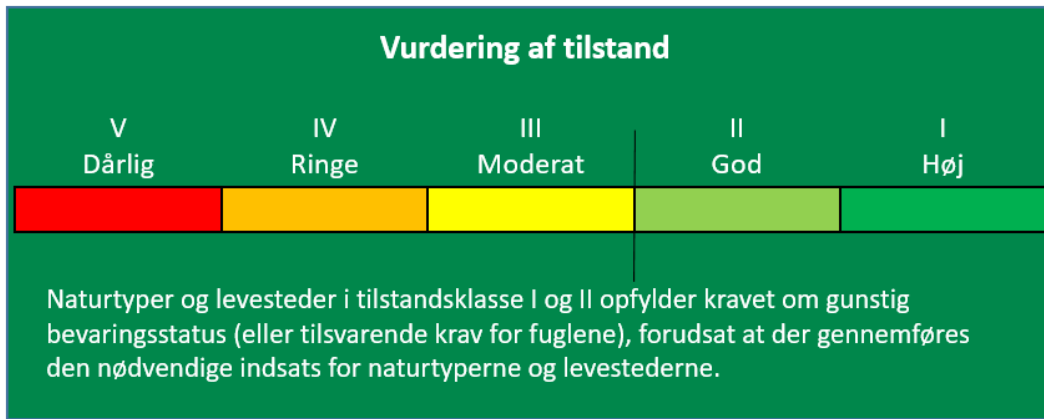
Danmark har en forpligtelse til at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der begrundes udpegnings af de enkelte Natura 2000-områder. Bevaringsstatus er en vurdering af, hvordan naturtypens eller artens tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen, de negative påvirkninger eller forvaltningen i forhold til i dag. Der er således tale om en slags prognose for naturtypernes og arternes udviklingsretning.

Danmark er ligeledes forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at bidrage til at sikre den nationale bestand af fugle omfattet af direktivet. Ligesom for habitatnaturtyper og -arter laves en vurdering for fuglene med fokus på bl.a. bestandsudvikling.

Til brug for Natura 2000-planlægningen er der for en række naturtyper samt nogle arter og fugle udviklet et naturtilstandssystem, der på baggrund af bl.a. artsammensætning og umiddelbart synlige, forvaltningsbare strukturparametre, som f.eks. tilgroning, udtørring og forstyrrelser, angiver den aktuelle tilstand for naturtypen eller artens/fuglens levested, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 653 af 19. maj 2020 om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder. Tilstanden opgøres på en skala fra I-V, hvor naturtyper eller levesteder i tilstandsklasse I og II med en vedvarende nødvendig drift og evt. sikring mod forstyrrelse svarer til gunstig bevaringsstatus eller tilsvarende for fuglens vedkommende. For naturtyper eller arters/fugles levesteder i tilstandsklasse III-V skal der typisk gennemføres en indledende forvaltningsindsats eller regulering, før en vedvarende drift vil være tilstrækkeligt til at sikre arealet eller levestedet på sigt.

For de fugle, arter og naturtyper, hvor der ikke findes et tilstandsvurderingssystem, skal der i basisanalysen vurderes om givne naturtype eller art/fugls levested er stabile, i fremgang eller i tilbagegang eller ukendt, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 653 af 19. maj 2020 om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder.

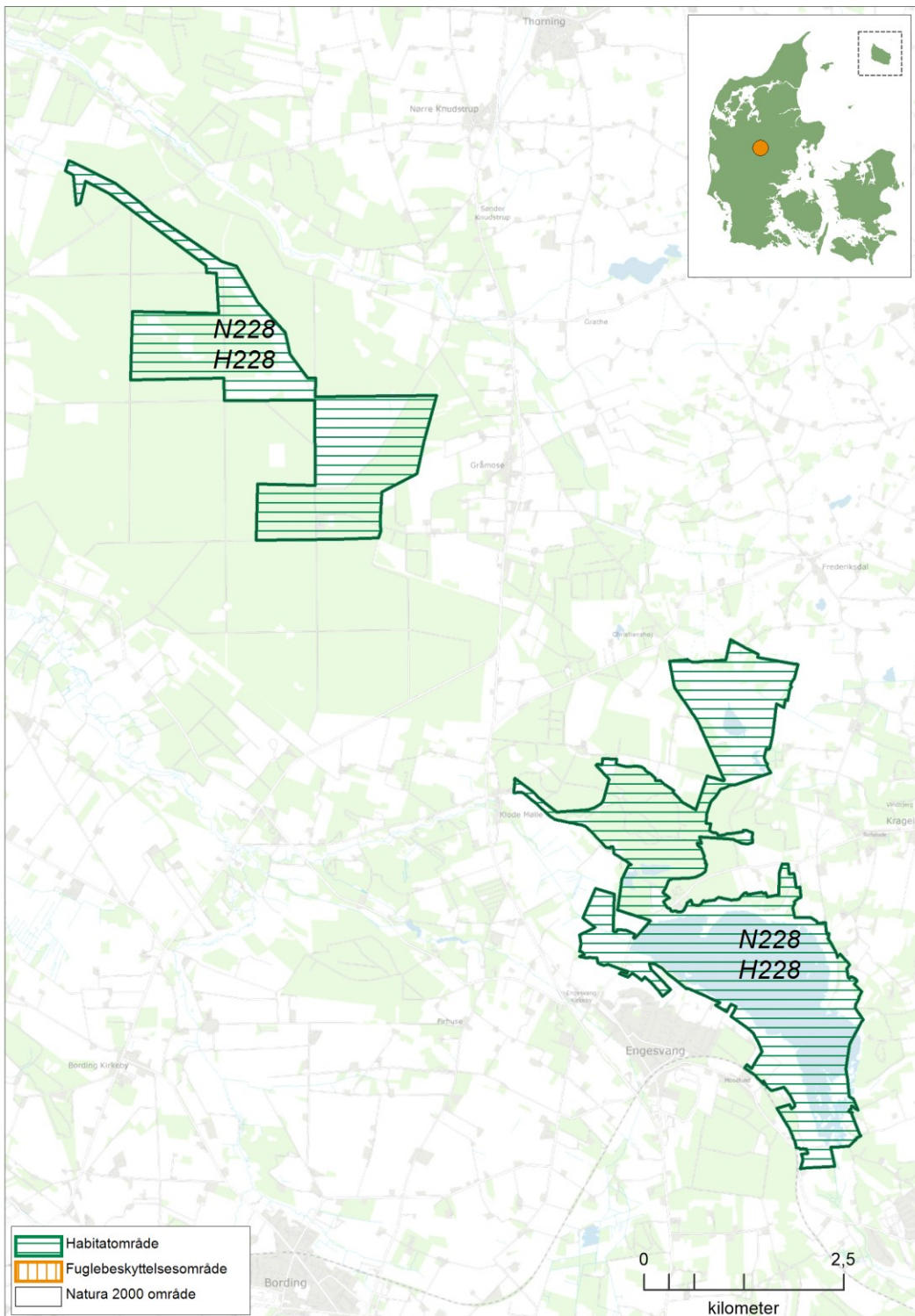

Tilstandsklasser for naturtyper.

Udvalgte forvaltningsbare parametre i tilstandssystemet gennemgås i basisanalyserne, og det kan heraf ses hvilke tiltag, der kan iværksættes for at sikre eller genoprette naturtyperne eller arterne/fuglenes levesteder.

2. Stenholt Skov og Stenholt Mose

Kortet viser afgrænsningen af Natura 2000-område N228. Natura 2000-området består af habitatområde H228 (vandret grøn skravering).

2.1 Områdebeskrivelse

Natura 2000-området Stenholt Skov og Stenholt Mose har et samlet areal på 1.427 ha, hvoraf de 311 ha er vandflade i søerne. Området består af Kompedal og Grathe Hede (511 ha) som ejes af Naturstyrelsen, Stenholt og Stenholt Mose (341 ha) som er privatejet og Bølling Sø (568 ha) som ejes af Naturstyrelsen. Området er afgrænset som vist på kortet. Området er udpeget som habitatområde nr. 228 Stenholt Skov og Stenholt Mose. Området ligger i Ikast-Brande og Silkeborg kommuner og i vandområdedistrikt Jylland og Fyn.

Dette Natura 2000-område er specielt udpeget for at beskytte de arealmæssigt dominerende forekomster af tør hede og højmose.

Der findes i mindre omfang naturmæssigt værdifulde arealer med våd hede, surt overdrev, tidvis våd eng, hængesæk og indlandsklit. Herudover er der en del mindre forekomster af skovbevokset tørvemose.

Habitatområdet er ved Natura 2000 grænsejusteringen udvidet med et større areal i Kompedal, hvor der er ny-kortlagt ca. 52 ha med våd hede (4010).

Kompedal er en af tre markante sydøst-nordvest gående smeltevandsdale i den flade Kompedal Plantage. Området ligger tæt på israndens beliggenhed da isen smeltede efter den sidste istid og derfor er det først og fremmest de groveste materialer der er aflejret: sten, grus og sand. Kompedal kendetegnet af små høje, kaldet kytter. Det er mindre indlandsklitter, der er opstået ved sandfygning. Inden tilplantningen af plantagen som blev påbegyndt i 1797 var kytterne det eneste sted, hvor der var en smule læ. Selve dalen er ikke plantet til, men ligger hen med hedenatur som trives i det næringsfattige miljø på den udvaskede, sandede eller grusede jordbund. Grathe Hede er sammen med Kompedal det eneste sted i plantagen, der ikke er plantet til med træer og ligger hen som klassiske, øde heder som de så ud før tilplantningen.

Stenholt Mose indeholder rester af et tidligere meget stort højmosekompleks, og den tilbageværende intakte højmoseflade er blandt de største i Danmark. Stenholt Mose er bemærkelsesværdig ved at være dannet på et indsandeområde, hvorfor der flere steder på højmosearialet rager sandbakker op. Der blev gravet tørv op til 1960'erne, og tørvegravningen har efterladt en stor sø og afgravede moserflader. Stenholt Mose indeholder aktiv højmose, men nedbrudt højmose er mest udbredt. Højmosefloden domineres af tue-kæruld, men der findes også stadig stedvis flere af de højmose-typiske tørvemos-arter samt tranebær og hedelyng. De

afgravede højmoseparrier rummer sekundære naturtyper som brunvandede søer, fattigkær af hængesæktypen og nedbrudt højmose domineret af blåtop. Flere områder er efterhånden helt tilgroet med birk, og er derfor kortlagt som skovbevokset tørvemose.

Stenholt Skov indeholder et af Jyllands største og bedst bevarede egekrat på ca. 100 ha. Stenholt Skov består af vinter-eg og rummer bl.a. større bestande af de rødlistede arter alm. lungelav og mosarten åben krogstand. I kanten af skoven findes tør hede og syd for skoven ligger Skallerund Sø, der er dannet ved opstemning. Søen er næringsfattig og brunvandet og undervandsvegetationen er domineret af forskellige tørvemosser og vandplanter typiske for brunvandede søer. Langs kanten af søen er der udviklet hængesæk.

Nutidens Bølling Sø er skabt gennem naturgenopretning af det store vådbundsområde mellem Engesvang og Kragelund. Søen er resultat af et af Danmarks største naturgenopretningsprojekter, som blev gennemført over en længere årrække frem mod 2005. Søen er placeret på vandskellet på den jyske højderyg i en højde på cirka 68 meter over havet. Det gør den til en af Danmarks højst beliggende søer. Samtidig hører den til de 20 største søer i Danmark. Der er ingen tilløb til søen, som får sit vand fra nedbøren og de omkringliggende bakker. Bølling Sø ligger midt i et efter danske forhold særdeles stort sammenhængende naturområde med Hald Sø og Kompedal Plantage mod nord, Silkeborgsøerne og skovene mod øst og hedelandskabet og plantagerne mod syd. Nord og nordøst for søen ligger overdrevslignende bakker, hvor jorden er tør og fattig på næring og mod øst findes et større engareal. Ud i søen øst for Klosterlund stikker også den sidste rest af en tidligere, større højmose.

Der er to fredninger i Bølling Sø området hvoraf den ene sigtede mod reetablering af søen med en stor åben vandflade og at bevare og sikre søen og dens omgivelser som et smukt og indholdsrigt landskab med et varieret plante- og dyreliv. Den anden fredning omhandler Stenholt Skov, Skallerund Sø samt nogle mindre hedearealer. Fredningen har til formål at bevare områdets nuværende karakter af lysåbent egekrat/skov og at genskabe denne tilstand, hvor den er gået tabt ved tilplantning med nåletræer.

2.2 Områdets udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 228		
Naturtyper:	Revling-indlandsklit (2320)	Lobeliesø (3110)
	Brunvandet sø (3160)	Våd hede (4010)
	Tør hede (4030)	Surt overdrev* (6230)
	Tidvis våd eng (6410)	Højmose* (7110)
	Nedbrudt højmose (7120)	Hængesæk (7140)
	Tørvelavning (7150)	Kildevæld* (7220)
	Stilkeke-krat (9190)	Skovbevokset tørvemose* (91D0)

Naturtyper og arter, der udgør det gældende udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver, at der er tale om en prioriteret naturtype. Udpegningsgrundlag for habitatområder er blevet revideret som beskrevet i basisanalysen.

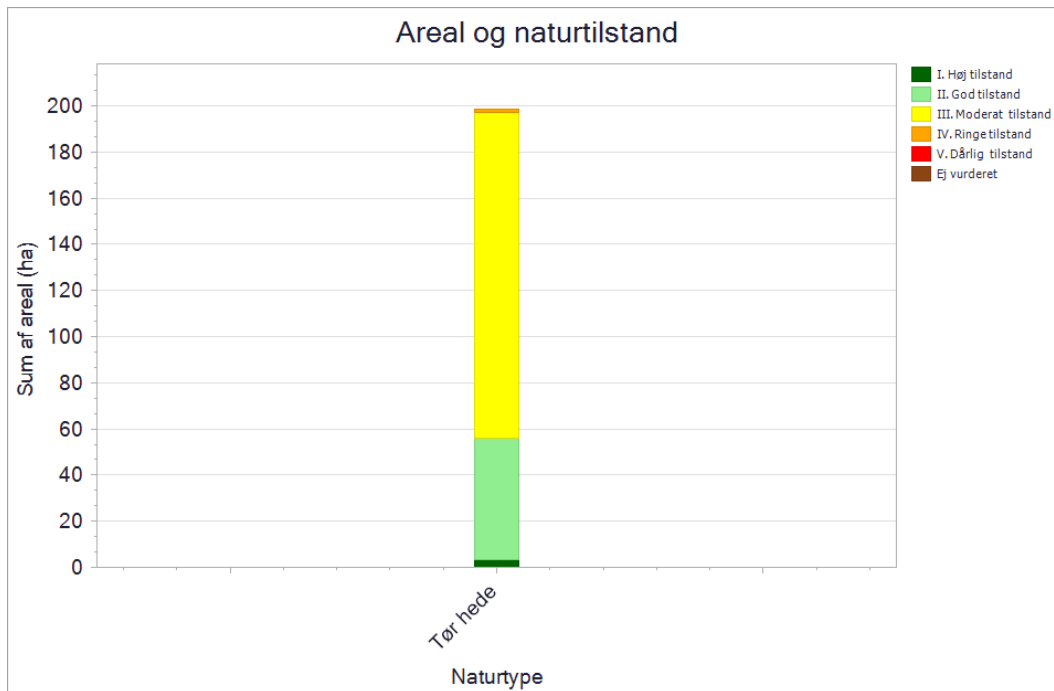
Udpegningsgrundlaget er gennemgået i 2018-22. Stilkeke-krat (9190) er ikke til stede i habitatområde H228. Den nævnte naturtype gennemgås derfor ikke yderligere.

2.3 Tilstand og forekomst for områdets udpegede natur og levesteder

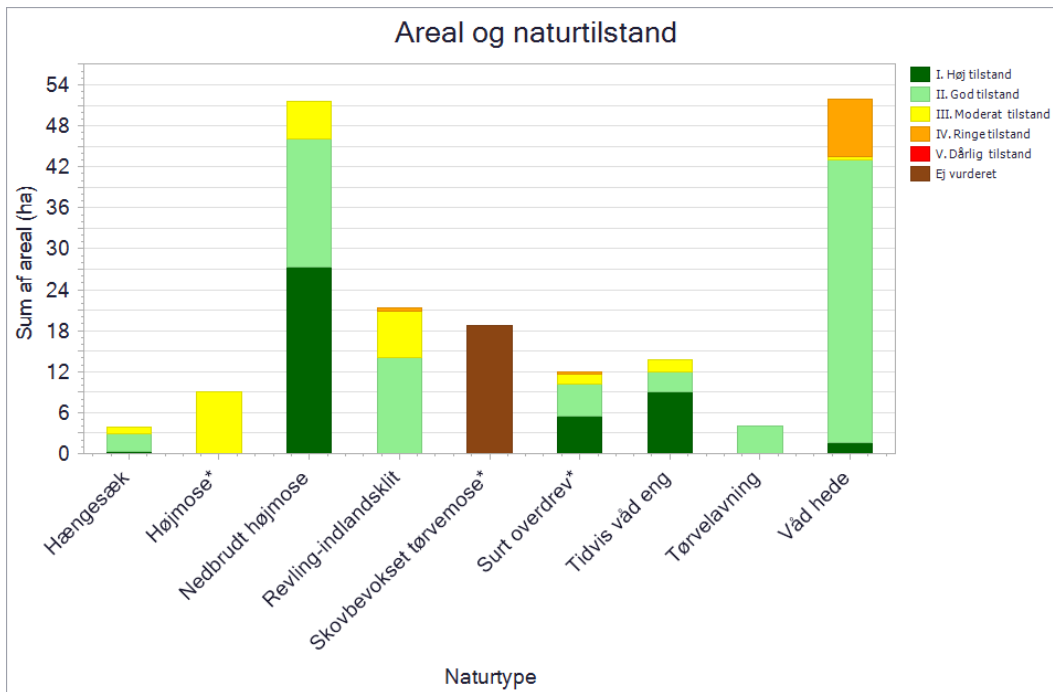
For Natura 2000-områder med habitatnatur eller levestedskortlagte arter og fugle på udpegningsgrundlaget, er arealet af habitatnatur samt antallet af småsøer og levesteder, kortlagt i tredje kortlægningsperiode, vist nedenfor. For de naturtyper og levesteder for arter og fugle, hvor der er udviklet et tilstandsvurderingssystem, er den beregnede tilstand ligeledes angivet. For arter og fugle uden tilstandsvurderingssystem henvises til basisanalysen og [MiljøGIS](#). Se desuden basisanalysen for beskrivelse af metoder og en mere detaljeret omtale af naturens tilstand i området.

2.3.1 Terrestriske naturtypers arealfordeling og tilstand

De kortlagte naturtypers areal fordelt på tilstandsklasser ved kortlægningen i 2016-19. Pga. pladshensyn har det ikke været muligt at vise data mere detaljeret, end det er tilfældet i planens figurer. En mere detaljeret præsentation af data findes i basisanalysen for området eller i [MiljøGIS](#). Her vises data for Natura 2000-basisanalyserne, revideret i 2021. Dette er de data, der ligger til grund for forslag til Natura 2000-planer 2022-27.

Tør hede (4030) findes med de største samlede arealer i Kompedal. Naturtilstanden er moderat på godt 70 % af arealerne. Omkring 27 % er i god tilstand og knap 3 % er i høj tilstand. Omkring Bølling Sø er det især artsindeksene, der trækker naturtilstanden ned. På de store arealer i Kompedal er både arts- og strukturindeks moderate, hvilket kan skyldes manglende drift og dermed tilgroning med vedplanter og invasive arter.

De kortlagte naturtypers areal fordelt på tilstandsklasser ved kortlægningen i 2016-19. Pga. pladshensyn har det ikke været muligt at vise data mere detaljeret, end det er tilfældet i planens figurer. En mere detaljeret præsentation af data findes i basisanalysen for området eller i [MiljøGIS](#). Her vises data for Natura 2000-basisanalyserne, revideret i 2021. Dette er de data, der ligger til grund for forslag til Natura 2000-planer 2022-27.

Våd hede (4010) findes ligeledes især i Kompedal. Over 80 % af arealet er i god eller høj naturtilstand grundet gode strukturer og veludviklet vegetation. Det meste af resten er i ringe naturtilstand, hvilket kan hænge sammen med, høj dækning af blåtop på dele af arealet og spredt forekomst af den invasive bjerg-fyr.

Nedbrudt højmose (7120) findes i Stenholt Mose og ved Bølling Sø. Knap 90 % af arealet er i høj eller god naturtilstand som må henføres til forbedring af de hydrologiske forhold som følge af naturgenopretning.

Revling-indlandsklit (2320) findes som små spredte forekomster på Stenholt Hede og større forekomster ved Kolpendal. 57 % af arealet er i god naturtilstand grundet gode strukturer. Omkring 40 % er i moderat tilstand mens 3 % i ringe tilstand. Her er det artsindeksene som trækker naturtilstanden ned, hvilket skyldes tilstedeværelse af invasive arter og problemarter.

Tidvis våd eng (6410) findes ved Stenholt Mose, ved Bølling Sø og mindre arealer i Kompedal. Naturtilstanden er høj eller god på godt 85 % af arealet. Hydrologien er hensigtsmæssig, og der er kun meget begrænset tilgroning med høje græsser/urter samt vedplanter. Der er registreret drift på godt 40 % af arealet som holder vegetationen lysåben.

Surt overdrev (6230) findes i randen af Stenholt Mose og vest for Bølling Sø. Knap 85 % er i høj eller god naturtilstand. Den gode naturtilstand på størstedelen af arealet skyldes først og fremmest, at der er drift på arealerne, og at tilgroningen, som er registreret er på et lavt niveau. Omkring 15 % af arealet er i moderat eller ringe tilstand, pga. manglende drift og deraf afledt høj græs/urtevegetation og begyndende tilgroning med vedplanter.

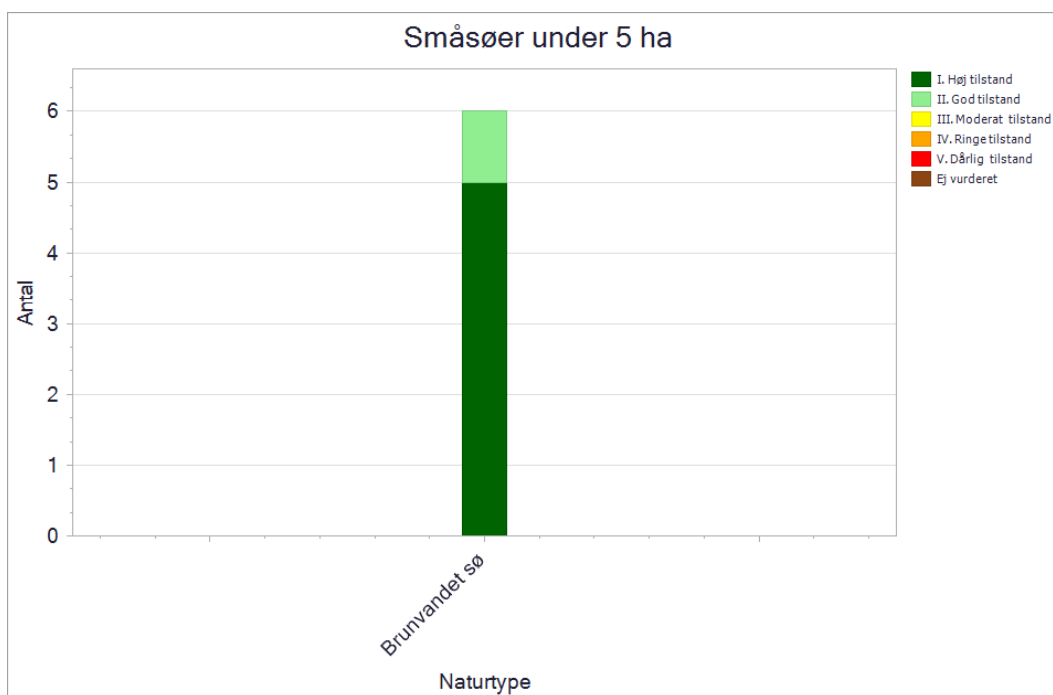
Højmose (7110) findes i Stenholt Mose. Naturtilstanden for hele det kortlagte areal er moderat. Artsindekset er faldet marginalt hvilket kan skyldes at der var høj vandstand da arealet blev kortlagt som gjorde det vanskeligt at registrere alle arter.

Hængesæk (7140) findes i flere mindre forekomster og én større ved Skallerund Sø. Knap 80 % er i god eller høj naturtilstand med god hydrologi, veludviklet vegetation og begrænset tilgroning med vedplanter. Omkring 20 % er i moderat tilstand grundet er mere omfattende tilgroning.

Tørvelavning (7150) findes i Kompedal i mosaik med hedenatur. Naturtilstanden er god på hele arealet, bl.a. med baggrund i et højt artsindeks. Niveaue af tilgroning er lavt og der er en hensigtsmæssig hydrologi.

Andelen af store træer på hele det kortlagte areal med naturtypen skovbevokset tørvemose (91D0) er <1 træ/ha. Ca. 40% af det kortlagte areal med skovbevokset tørvemose har <1 liggende dødt træ/ha, mens resten har 1-5 liggende døde træer/ha. For stående døde træer gælder, at ca. 3/4 af arealet har <1 stående dødt træ/ha, ca. 1/5 har 1-5 stående døde træer/ha mens de resterende ca. 6% af arealet har 6-10 stående døde/ha.

2.3.2 Sønaturtypers tilstand og forekomst

Antal og tilstand af de kortlagte småsøer i området.

I Natura 2000-området er der kortlagt 6 småsøer med habitatnaturtypen brunvandet sø (3160). De er tilstandsvurderet med hhv. 5 i høj tilstand og 1 i god tilstand. Søerne i høj og god tilstand er generelt præget af en udbredt og artsrig undervandsvegetation med gode rentvandsarter, næringsfattige forhold med en lav forekomst af trådalger samt ingen påvirkning fra jordbrugsdrift. Søerne er desuden ikke udsat for græsning med kreaturer.

I området er der desuden kortlagt 2 søer over 5 ha. Søerne er naturtypebestemt med hhv. en sø som brunvandet sø (3160) og en sø med ukendt naturtype (Stenholt Mosesø).

3. Målsætninger

Den **overordnede målsætning** for området angiver det overordnede og langsigtede mål for, hvordan området skal udvikle sig for såvel at sikre det konkrete områdes integritet og for at bidrage til opnåelse af gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter. Der er i den overordnede målsætning taget højde for områdets naturmæssige potentiale, og for om det rummer forekomster, der er af stor vigtighed nationalt og/eller biogeografisk. En betydning, der er vurderet ud fra:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få nationale/biogeografiske forekomster
- Arter eller naturtyper med stærkt ugunstig bevaringsstatus eller fugle med faldende bevaringstrend og som også er truede jf. rødlisten
- Naturtyper, der findes i særlig stor forekomst i Danmark set i forhold til det samlede areal i EU

De **konkrete målsætninger** fastlægger de langsigtede mål for udvikling i areal og tilstand for naturtyper og arters levesteder. De konkrete mål tager udgangspunkt i den tilstand, som er beregnet for naturtyper og arters levesteder efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er et tilstandsvurderingssystem, skal området bidrage til at gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes og tage udgangspunkt i den bedste faglige viden, hvilket kan være udvalgte strukturparametre, udbredelse m.v.

De konkrete målsætninger bygger på grupperinger af naturtyper, habitatarter og fugle. For naturtyperne tages der udgangspunkt i en række økologiske forhold, der er med til at definere potentialet for naturtypernes tilstedeværelse. For fuglene tages der udgangspunkt i deres levesteder eller bestandsstørrelse. Samlet set vil der være et større fokus på mere naturlig dynamik og naturlig variation naturtyperne, arterne og fuglene imellem. Se oversigt over, hvilke naturtyper, arter og fugle de forskellige grupper indeholder, i bilag 1.

Generelt gælder det, at målsætningerne rækker ud over den enkelte planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold, og som desuden afspejler en afvejning af eventuelt modstridende naturinteresser.

Myndighederne skal tage udgangspunkt i målsætningen for det enkelte Natura 2000-område i deres administration af lovgivningen og deres forvaltning, hvormed der sikres en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget.

Målsætningen for området er således grundlaget for vurderingen af planer og projekter, som skal foretages i henhold til de regler, der gennemfører habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Det gøres bl.a. efter habitatbekendtgørelsen og naturbeskyttelseslovens § 19 b og skovlovens § 17, der skal sikre, at udpegningsgrundlaget i området ikke skades. Herunder gælder især, at arealet af naturtyper og levesteder for arter er stabilt eller i udbredelse, at naturtypernes strukturer og funktioner fortsat er til stede, og at bestande af arterne viser, at arten på lang sigt vil kunne opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder.

3.1 Overordnede målsætninger for Natura 2000-området

Naturtyper på udpegningsgrundlaget skal bidrage til at opnå gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau. Målet er, at området indeholder vidtstrakte aktive højmoser (7110) med intakt hydrologi og med omgivende næringsfattige naturtyper og at området i sin helhed fremstår som et sammenhængende, varieret naturområde af stor naturmæssig værdi.

Der er specielt fokus på sikring og gendannelse af aktiv højmose (7110), som har særlige forekomster i Danmark. Områdets naturtyper og arter sikres herunder forekomsterne af de i biogeografisk henseende store arealer med tørvelavning (7150) og andre naturtyper med stærkt ugunstig bevaringsstatus på biografisk niveau som revling-indlandsklit (2320), våd hede (4010), tør hede (4030), surt overdrev (6230), tidvis våd eng (6410) og hængesæk (7140).

Bølling Sø og områdets småsøer af naturtypen brunvandet sø (3160) sikres så vidt muligt en veludviklet undervandsvegetation og fauna.

Arealet af naturtyperne søges øget og der skabes så vidt muligt sammenhæng mellem forekomsterne. Der skal være plads til mosaiknatur af lysåben og skovnatur med en naturtypekarakteristisk flora og tilknyttet fauna. Højmose (7110) eller succesionsstadier mod højmose (7110) prioriteres højere end brunvandet sø (3160), nedbrudt højmose (7120), hængesæk (7140) og skovbevokset tørvemose (91D0). Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig hydrologi og drift/pleje, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne. Den økologiske integritet for området sikres derudover ved god vandkvalitet gennem reduceret tilførsel af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer, hvilket reguleres gennem vandområdeplanerne.

3.2 Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

I området skal der være mulighed for en naturforvaltning, hvor man gør brug af naturens egne dynamikker. I forbindelse med forvaltningen skal der tages hensyn til, om naturtyper på udpegningsgrundlaget kan være følsomme over for en sådan forvaltning, eksempelvis de som er nævnt under de overordnede målsætninger.

De konkrete målsætninger bygger på grupperinger af naturtyper. Se bilag 1 for oversigt over, hvilke naturtyper de forskellige grupper indeholder.

Generelt

- Den samlede forekomst af naturtyper i Natura 2000-området, uanset om de er kortlagt, skal være stabil eller i fremgang, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.

Terrestrisk habitatnatur

Der er kortlagt ca. 385 ha terrestriske habitatnaturtyper i området. Heraf er ca. 153 ha kategoriseret som naturtyper knyttet til overvejende vådbund og ca. 232 ha som naturtyper knyttet til overvejende tørbund

- For naturtyper med et tilstandsvurderingssystem skal der fortsat være mindst 108 ha vådbundsnaturtyper og mindst 80 ha tørbundsnaturtyper i tilstandsklasse I-II. Naturtyper i klasse III-V skal være i fremgang mod tilstandsklasse I-II, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- For naturtyper uden tilstandsvurderingssystem er målet at bidrage til gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau. Det betyder, at det samlede areal skal være mindst 19 ha.

- For de skovbevoksede naturtyper, skal andelen af store træer og dødt ved være stabil eller stigende. Skovnaturtyper sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. Der kan dog være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til sikring af en skovnaturtype.

Søer under 5 ha

- For søer under 5 ha i tilstandsklasse I-II er målet, at tilstanden skal være stabil eller i fremgang.

Ferskvandsnaturtyper (undtagen søer under 5 ha)

- For søer over 5 ha henvises til målsætningerne i vandområdeplanerne.

3.3 Modstridende naturinteresser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype eller art på udpegningsgrundlaget eller en målsætning om sikring af den nationale bestand af en fugl på udpegningsgrundlaget kan indebære en lokal nedprioritering af en anden naturtype, fugl eller art på udpegningsgrundlaget, og det er derfor nødvendigt at foretage et valg.

I dette Natura 2000-område prioriteres genopretningen til aktiv højmose (7110) på bekostning af de sekundært opståede naturtyper brunvandet sø (3160), nedbrudt højmose (7120), hængesæk (7140) og skovbevokset tørvemose (91D0) opstået efter udtørring af - eller tørvegravning i - de tidligere højmoser.

Ved begyndende tilgroning med skovbevokset tørvemose (91D0) af den lysåbne hængesæk (7140) på Skallerund Sø skal hængesækken prioriteres.

Våd hede (4010) kan prioriteres på bekostning af tidvis våd eng (6410) og skovbevokset tørvemose (91D0), hvor der er modstridende interesser mellem naturtyperne.

Rydning af arealer med yngre tilgroninger med skovbevokset tørvemose (91D0) i forbindelse med genskabelse af hængesæk (7140) eller våd hede (4010) kan ske under forudsætning af, at arealet af skovnaturtypen opretholdes på nationalt biogeografisk niveau.

For nedbrudte højmoser (7120) med mulighed for naturlig regeneration til den prioriterede naturtype aktive højmoser (7110) gælder, at en gendannelse af aktive højmoser vil være ønskeligt, og i disse tilfælde vil det være acceptabelt, at arealet af nedbrudte højmoser (7120) falder i det enkelte område og på biogeografisk niveau.

4. Indsatsprogram

Opfyldelsen af habitatdirektivets krav om gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som direktiverne omfatter, og fuglebeskyttelsesdirektivets tilsvarende krav om at sikre den nationale bestand af de fugle, som er omfattet af direktivet, er en opgave, som strækker sig over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode, således at det sikres, at Danmark efterlever disse EU-direktivkrav, og der kan etableres en sammenhæng mellem indsats og tilgængelige virkemidler.

Den nationale prioritering af indsatsen i tredje planperiode sigter på at skabe mulighed for mere naturlige processer og naturens robusthed, udvide arealet med urørt skov samt fokus på tiltag mod klimaforandringer. En del af prioriteringen fra anden planperiode videreføres. Der skal således i tredje planperiode fortsat være fokus på indsats for særligt truede fugle og arter, bekæmpelse af invasive arter, fortsættelse af arbejdet med at gennemføre og afsøge behov for at udlægge forstyrrelsesfrie zoner og gennemføre fiskeriregulering, samt fortsættelse af indsatsen for langsigtet at sikre den nødvendige pleje af de lysåbne naturarealer og skovarealer. Der bør løbende være opmærksomhed på den naturlige synergi, og at indsats for naturtyper ofte også gavner fugle og arter koblede til pågældende naturtyper.

Nedenstående retningslinjer for indsatsen er opbygget efter mål- og rammestyringsprincippet, således at den statslige plan fastlægger de krav til indsatsen i planperioden, der er nødvendige for at sikre nationalt besluttede prioriteringer. Således beskriver retningslinjerne ikke metoden eller placering af enkelte projekter. Det er en fælles opgave for kommuner og offentlige lodsejere at aftale på hvilke arealer og i hvilke kommuner, den konkrete indsats skal foregå.

Indsats til bedring af vandkvaliteten gennemføres som led i vandplanlægningen og havstrategidirektivet, ligesom reduktion af kvælstofdeposition sker gennem husdyrgodkendelsesloven og generelle tiltag til at mindske luftforureningen, og dette er således ikke en del af Natura 2000-planens indsatsprogram.

Retningslinjerne er opdelt i generelle retningslinjer, der gælder for alle områder, og specifikke retningslinjer for det enkelte Natura 2000-område. Til gennemførelse af planerne stiller staten en række virkemidler til rådighed, ligesom det forudsættes, at kommunerne i mindre omfang bidrager økonomisk.

4.1 Generelle retningslinjer

1. Myndighederne tager i deres administration af lovgivningen og deres forvaltning udgangspunkt i målsætningen for det enkelte Natura 2000-område og sikrer dermed en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget.
2. Der arbejdes for at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje også til gavn for tilknyttede fugle og arter.
3. For skovnaturtyper, hvor det vurderes nødvendigt af hensyn til bevarelse af skovnaturtyper på udpegningsgrundlaget, sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje også til gavn for tilknyttede fugle og arter.

4. Der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed og sammenhæng i områdets natur ved at sikre større driftsenheder af lysåbne naturtyper og skovnaturtyper.
5. Igangværende projekter og indsatser, der relaterer til gennemførelse af tidligere Natura 2000-planer, afsluttes.
6. Indsatser gennemført i første og anden planperiode vedligeholdes, f.eks. ved genrydning af arealer, hvor der tidligere har været gennemført en Natura 2000-indsats.
7. Der fokuseres på en opdatering af oversigt over naturtyper, arter og fugle som findes i væsentlig forekomst i Danmark.

4.2 Områdespecifikke retningslinjer

1. Der søges udtaget kulstofholdige lavbundsjord der kan bidrage til sammenhængende arealer, øget robusthed og give mulighed for mere naturlig dynamik. Udtagningen skal også bidrage til at reducere udledningen af CO₂ og et renere vandmiljø.
2. Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden.
3. Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på 7 ha med fokus på arealer med en kortlagt forekomst af invasive arter på over 10% dækning.
4. Urørt skov (permanent ophør af drift m.v.) kan være en mulighed af hensyn til naturtyper og tilknyttede arter og fugle. Ved udlæg til urørt skov skal der tages hensyn til levesteder for særligt følsomme arter.

4.3 Relation til vandområdeplaner

Dette Natura 2000 område ligger inden for vandområdedistrikt Jylland og Fyn.

Vandområdeplanernes indsats for at opnå god økologisk tilstand bidrager til at opfylde bevaringsmålsætningerne for akvatiske arter og naturtyper ved at tilvejebringe forbedringer i vandløb, søer og kystvande i overensstemmelse med de bevaringsmålsætninger, der fremgår af Natura 2000-planen. Vandområdeplanerne for 2021-2027 kan findes på Miljøstyrelsens hjemmeside.

Vandområdeplanernes indsatser bidrager både med foranstaltninger til at undgå yderligere forringelser og med foranstaltninger til genopretning af bevaringsstatus. Indsatserne kan eksempelvis være reduktion af kvælstof- og fosforbelastningen til søer, reduktion af tilledningen af organisk stof til vandløb samt reduktion af kvælstofbelastningen til marine vandområder. Hertil kommer fx genslyngning af vandløb og fjernelse af spærringer. De konkrete indsatser for planperioden 2022-2027 er beskrevet i de nye vandområdeplaner og fremgår af indsatsbekendtgørelsen. Indsatserne vil også blive præsenteret i MiljøGIS for vandområdeplanerne på [Miljøstyrelsens hjemmeside](#).

5. Bilag 1. Oversigt over grupperinger

Nedenstående tabeller angiver hvordan naturtyper, arter og fugle er grupperet i dette Natura 2000-område, og som der refereres til i de konkrete målsætninger. På Miljøstyrelsens Natura 2000-hjemmeside kan man se det samlede overblik over alle naturtyper, fugle og arter, der er koblet til de enkelte grupper. For tabeller med naturtyper angiver *, at der er tale om en prioriteret naturtype.

Grupperinger af terrestrisk habitatnatur	Tilstandsvurderingssystem	Naturtype navn	Naturtype nr.
Tørre naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Revling-indlandsklit	2320
Tørre naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Surt overdrev*	6230
Tørre naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Tør hede	4030
Våde naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Hængesæk	7140
Våde naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Højmose*	7110
Våde naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Kildevæld*	7220
Våde naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Nedbrudt højmose	7120
Våde naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Tidvis våd eng	6410
Våde naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Tørvelavning	7150
Våde naturtyper	med tilstandsvurderingssystem	Våd hede	4010
Våde naturtyper	uden tilstandsvurderingssystem	Skovbevokset tørvemose*	91D0

Grupperinger af søer under 5 ha	Naturtype navn	Naturtype nr.
Søer under 5 ha	Brunvandet sø	3160
Søer under 5 ha	Lobeliesø	3110

Grupperinger af marine og ferskvandsnaturtyper	Naturtype navn	Naturtype nr.
Søer over 5 ha	Brunvandet sø	3160

Resume

Natura 2000-plan for Stenholt Skov og Stenholt Mose (nr. 228). Natura 2000-planen skal sikre naturtilstanden for områdets udpegede naturtyper og bidrage til opnåelse af gunstig bevaringsstatus. Områdets udpegede naturtyper beskrives og der fastlægges målsætninger og indsatser.

Miljøstyrelsen
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

www.mst.dk